

Asia: VN/3071/2020

Arviomuistio hallinnon automaattiseen päätöksentekoon liittyvistä yleislainsäädännön sääntelytarpeista

Automaattisen päätöksenteon nykytila ja sääntelytarpeet

Miten arvioitte automaattiseen päätöksentekoon liittyvää tilannekuvaa ja yleisesti asiaan liittyviä sääntelytarpeita?

Akavan mielestä digitalisaation hyötyjä päätöksenteossa ja hallinnossa on voitava täysimääräisesti hyödyntää ja sen vuoksi digitalisaation ja julkisen vallan käyttämisen välisen suhteen määrittely on erittäin tärkeää. Nykyisessä yhteiskunnassa olemme varmasti jossain määrin kehityksen alkuvaiheessa. Asian merkitys huomioon ottaen yleislainsäädännön säätäminen on tarpeen.

Automaattisen päätöksenteon käyttöalan rajaus

Miten arvioitte arviomuistiossa ehdotettua käyttöalan rajaamista tilanteisiin, joissa ratkaisu on johdettavissa koneellisesti lainsäädännöstä ja tiedossa olevista yksiselitteisistä faktoista tilanteessa, jossa päätöksentekoon ei liity harkintavaltaa?

Muistion mukaan sääntely on tarkoituksenmukaista rajata itsenäiseen automaattiseen päätöksentekoon, jossa päätöksentekosäännöt voidaan johtaa suoraan laista vailla harkintavallan käyttöä. Yleisenä periaatteena esitetty rajaus on perusteltu.

Automaattinen päätöksenteko on oltava mahdollista myös kaikissa sellaisissa rutiininomaisissa hallintopäätöksissä, jossa harkinnanvara liittyy lähinnä johonkin tekniseen seikkaan, kuten esimerkiksi siihen, onko jatkoaikahakemuksen osalta määrärahan käyttöaikaa jäljellä. Tällaisia päätöksiä tehdään esimerkiksi Business Finlandin toiminnassa.

Tärkeää on myös, että automaattiseen päätöksentekoon suunniteltavat rajaukset eivät rajoita automaattisen valmistelun mahdollisuutta päätöksenteossa muissa asioissa kuin mistä yleislainsäädännössä säädettäisiin.

Verotusmenettelyn osalta Akava viittaa Veronmaksajien keskusliiton lausuntoon.

Miten arvioitte ehdotettua lähtökohtaa, jonka mukaan automaattinen päätöksenteko voisi yleislainsäädännön nojalla perustua vain viranomaisen ennalta määrittelemiin, lainsäädännön mukaisiin päättelysääntöihin (ei esimerkiksi oppivaan tekoälyyn)?

Akavan mukaan ehdotettu raja lainsäädännön päättelysääntöihin nojaamisesta on perusteltu, edellä mainitut poikkeukset huomioiden. Koneoppivan tekoälyn hyödyntäminen voidaan sinällään yrittää rajata pois päätöksenteosta, mutta sitä on hyvin hankala rajata pois päätöksenteon valmistelusta. Tekoälyä tullaan hyödyntämään tulevaisuudessa niin monessa kohtaa julkista hallintoa, että voi olla vaikea sulkea sen hyödyntämistä pois mistään kohdasta julkisen hallinnon päätöksiä.

Hyvän hallinnon ja oikeusturvan varmistaminen

Olisiko lakiin syytä ottaa säännös, jossa korostetaan viranomaisen velvollisuutta varmistua, että automaattisen päätöksentekojärjestelmän käyttö ei vaaranna hyvän hallinnon, oikeusturvan ja perusoikeuksien toteutumista? Tulisiko näiden periaatteiden toteutumista varmistaa jollain muunlaisella menettelyllä?

-

Tietojärjestelmäsääntely ja virkavastuun kohdentaminen

Muistiossa ehdotetaan, että virkavastuun asianmukainen toteutuminen pyrittäisiin varmistamaan kohdentamalla virkavastuu tiettyihin järjestelmän käyttöä koskeviin virkatehtäviin. Miten arvioitte ehdotuksen toimivuutta?

Virkavastuun toteuttamiseen liittyy käytännön ongelmia, joita muistiossa on kuvattu. Kuten perustuslakivaliokunta on todennut, päätöksenteon siirtäminen automaattiseen käsittelyyn ei saa johtaa siihen, että virkavastuuta koskevat perustuslain säännökset menettävät merkityksensä. Toisaalta on myös tarpeen tehdä selvät rajat sen suhteen mihin virkavastuu automaattisesta päätöksenteosta ulottuu suhteessa virkavastuulla toimivaan henkilöön.

Kuten muistiossa on todettu, virkavastuun toteutumisessa ei voida nojautua sinällään yksittäisen henkilön muodolliseen asemaan, vaan vastuun kohdentuminen on varmistettava lain säännöksillä, jotka kohdentavat vastuun tiettyihin henkilöihin ja virkatehtäviin. Näiden henkilöiden virkavastuun kannalta olennaista on myös se, että onko heillä tosiasiallisia mahdollisuuksia valvoa esimerkiksi ns. massamenettelyssä tehtävien päätösten laillisuutta tai järjestelmän toiminnallisuuksia. Tämä on huomioitava säädösvalmistelussa.

Muistiossa ehdotetaan ratkaisua, jossa virkavastuu jakaantuisi eri tasoille 1) päätöksentekosääntöjen hyväksyminen, 2) muutosten hyväksyminen ja vaatimustenmukaisuuden arviointi, 3) järjestelmän valvonta. Jako on sinällään perusteltu ja sitä olisi selvyuden vuoksi hyvä täydentää siten, että todetaan kuka vastaa virkavastuulla em. toimintojen toteutumisesta organisaatiossa.

Miten arvioitte ehdotusta, jonka mukaan järjestelmässä käytettävät päätöksentekosäännöt tulisi hyväksyä nimenomaisella päätöksellä? Millaisessa menettelyssä tai kokoonpanossa säännöt tulisi hyväksyä?

Ehdotus on perusteltu.

Miten arvioitte järjestelmän tai siihen tehtyjen muutosten hyväksymistä ja vaatimustenmukaisuuden arviointia koskevaa ehdotusta?

Ehdotus on perusteltu.

Miten arvioitte järjestelmän valvontaa koskevaa ehdotusta?

Ehdotus on perusteltu.

Tulisiko virkavastuun kohdentamiseksi ottaa käyttöön muita velvollisuuksia tai menettelyitä?

Muistiossa ehdotetaan ratkaisua, jossa virkavastuu jakaantuisi eri tasoille 1) päätöksentekosääntöjen hyväksyminen, 2) muutosten hyväksyminen ja vaatimustenmukaisuuden arviointi, 3) järjestelmän valvonta. Jako on sinällään perusteltu ja sitä olisi selvyuden vuoksi hyvä täydentää siten, että todetaan kuka vastaa virkavastuulla em. toimintojen toteutumisesta organisaatiossa.

Viranomaisten toiminnan julkisuus ja päätöksenteon läpinäkyvyys

Miten arvioitte ehdotusta, jonka mukaan viranomaiselle tulisi asettaa velvollisuus esittää kuvaus automaattisessa päätöksenteossa sovellettavista päätöksentekosäännöistä ja asioiden valikoitumisesta automaattisesti ratkaistavaksi? Millainen kuvauksen tulisi olla?

-

Miten arvioitte asiakirjan varmentamista koskevaa ehdotusta?

-

Tietosuoja

Tulisiko automaattiseen päätöksentekoon liittää muunlaisia suojatoimia kuin mitä arviomuistiossa ehdotetaan?

-

Miten lasten erityinen suojan tarve tulisi huomioida automaattisessa päätöksenteossa?

-

Muut sääntelytarpeet

Millä muilla tavoin hallinnon lainalaisuuden, hyvän hallinnon, oikeusturvan ja virkavastuun toteutuminen tulisi yleislainsäädännössä varmistaa?

-

Muut huomiot

Onko teillä muita huomioita arviomuistiossa käsitellyistä aiheista?

-

Vuorekoski Vesa
Akava ry